

ئەم کۆنترین قۆناغەى سەردەمى بەردىنى نوێ له باشوورى
رۆژهەڵاتی ئەوروپا بدۆزینەوێ.

شوینەواری یەكەم دانیشتوانى سەردەمى بەردىنە
نوێیەكان دەتوانرێت له حەوزى كارپاتی "Karpätenbecken"
مەجارستان بدۆزیتەوێ كه میژووێكەى دەگەریتەوێ بۆ
٦٠٠٠ ساڵ پێش زاین. هیلێكى دیکەى بەریلاو له
رۆژهەڵاتی ناوەراستەوێ بەدریژایى كەناراوێكانى دەریای
ناوەراست تا باشوورى ئیتالیا و نیمچە دوورگەى ئیبرى و
باكوورى ئەفریقا درێژەى هەیه. له دەورووبەرى ناوەراستى
هەزارەى شەشەمى پێش زاین ژيانى سەردەمى بەردىنى نوێ
گەیشتبووێ گەرووى جبل طارق و ناوچەكانى ئەتلانتیک.

له دەورووبەرى هەمان كاتدا گروپەكانى سەردەمى بەردىنە
نوێیەكان له حەوزى كارپاتەوێ^٦ پێشروویان كرد بۆ ئەوروپای
ناوەراست، لهوێ نیزیكەى سالى ٥٦٠٠ پێش زاین
كولتورى باندكیرامیکى "Bandkeramiker"^٧ سەریهەلدا. تا
ئەو سەردەمە وایر دەكرایەوێ كه تەنیا كۆمەلە بچووێكەكانى
كۆلونیالیستەكان له باشوورى رۆژهەڵاتەوێ كوچیان

^٦ دەشتى پانونیان زووییەكى نزم و بەرفراوانە له باشوورى رۆژهەڵاتی ناوەراستى ئەوروپا، كه بەشى
ناوەراستى چۆمى دانوب و خوارووى تیسزا دەبرێت. چۆمەكە بە شێوێكەى بەرچاو دەكەوتە هەنگاریا، بەلام
بە شەش وڵاتی دیکەشدا تێپەردەبێ.

^٧ كولتورىكى شوینەواریى سەردەمى بەردىنە نوێیەكانى ئەوروپا، میژووێكەى دەگەریتەوێ بۆ دەورووبەرى
سالانى ٥٦٠٠ بۆ ٤٩٠٠ ی پێش زاین. پێش زاین كه بە سەرەتای كشتوكال و نیشتهجیبوون له شوینێكى
نەگۆر و دروستكردنى خانووى درێژ و دیکورانی كیرامیکى تاییەتمەند ناسراو.

کردوو و بهرکهوتنیان له گه‌ل گروپه راوچی-کوکه‌روهه‌کاندا بووه که له‌وی له ناوچه‌ی نیوان چۆمی راین "Rhein" و وایکسل "Weichsel" بنکه‌کانیان دۆزراونه‌وه و پێشتر تاقیکاری کشتوکالی له چاندنی دانه‌وێله‌ی بچووکیان داوه. له‌م په‌یوه‌ندییه‌ی نیوان دانیشتوانی ناوخوا‌ی و خه‌لکی کوچه‌ری سه‌رده‌می نیوولیتیک، ده‌بی کولتوری باندکی‌رامیکی سه‌ریه‌لدا‌ی. به‌لام لیکۆلینه‌وه‌کانی ئەم دواییه‌ی ژینیتیکی کۆن له‌سه‌ر مروّف و ئازهل ریبازینکی جیاوازی میژووی پێشکه‌ش ده‌که‌ن. ئازهل مایی ئەوروپای ناوه‌راست به‌ روونی ده‌گه‌رێته‌وه‌ بو‌ باوباپیرانی رۆژه‌لاتی نزیك که ده‌بی له‌ رۆژه‌لاتی ناوه‌راسته‌وه‌ بو‌ ئەوروپا هات‌ن. هیلێ تایبه‌تی که پێیان ده‌وتریت "DNA" ی مایتۆکۆندریال^١ به‌ تایبه‌تی گرنگ بو‌ ره‌وتی گه‌شه‌کردنی دانیشتوان له‌و سه‌رده‌مه‌دا. مایتۆکۆندریاکان – که هاوکات وه‌ک ناوه‌ندیکی کاره‌با له‌ خانه‌یه‌ کدا کارده‌که‌ن، ئە‌گه‌ر بلێن – ماکه‌یه‌کی ژینیتیکی هه‌یه، ی DNA مایتۆکۆندریال، که که‌وتۆته ژیر یاسای مۆتاسیۆن یاخود بازدانیکی گه‌لێک تایبه‌ته‌وه. هه‌روه‌ها له‌م مۆتاسیۆنانه‌وه‌ ده‌رده‌که‌وێت که ئەم ماکه ژینیتیکیانه که‌ی سه‌ریان هه‌لداوه. ئە‌گه‌ر ئەم توێژینه‌وه‌یه

^١ مایتۆکۆندریال نهم ماکه ژینیتیکیه باز نهمیه‌یه که له مایتۆکۆندریایه‌کاندا ده‌دۆزریته‌وه، که "هیزی" خانه‌کان پیکدینن. تهنیا ٣٧ ژینی تێدایه که بو‌ به‌ر هه‌مپه‌نانی وه‌ی خانه‌یی زۆر گرنگن. تهنیا له‌ دایکه‌وه به‌ میرات وه‌ر ده‌گه‌یریت، کۆدی ژینیتیکی تایبه‌تی خۆی هه‌یه که که‌میک جیاوازه له‌ د. ن. نای ناوکی، گۆرانکارییه‌کان ده‌توانیت بپینه‌ هۆی تێکچوونی جیددی ئالۆگۆری ماکه‌یی یان (نهمخۆشیه‌کانی مایتۆکۆندریال) چونکه مایتۆکۆندریاکان زۆر که‌م له‌ تێکچوون ده‌پارێزین.

بۆ خه لکی ئە وروپای ناوه راستی میژۆلێتیک به کاربهینری -
 واته سهیری پیکهاتهی ژینیتیکی دایکیان بکری - بۆمان
 دهرده کهوێت که ته واو جیاوازه له پیکهاتهی
 "باندکیرامیک"؛ ئەمهش به و مانایهیه که هه لگرانی
 کولتوری نوێ دهی کۆچیان کردبێت، واته ناکری
 هه لسوکه وتیان له ریگه ی په یوه ندییه کولتورییه کانی نیوان
 دانیشتووانی کۆن و تازه دا گه شه ی کردبێت.

کولتوری باندکیرامیک له فیستولا و چهوزی رۆژئاوای
 کارپاتیاوه له رۆژه لاته وه ب لای بوته وه، سه ره تا بۆ ناچه کانی
 چۆمی راین و دواتر بۆ چهوزی پاریس¹، به م شیوه یه ش
 به سه ر به شیکی گه ره ی ئە وروپای ناوه راستدا ب لای بوته وه.
 سه ره رای رووبه ری فراوانی دابه شبوونی، کیرامیکه
 تایبه تمه ند ته نیا چه ند تایبه تمه ندییه کی ناچه یی ئاشکرا
 ده که ن. گونده کانی باندکیرامیک له سه ر خاکی به پیتی
 لۆس "Löss" یان گلین له دۆلی رووباره کاندا جێیان گرتوه.
 تایبه تمه ندی به رچاویان خانوه درێژه کانن که درێژیان زیاتره
 له سی میتره، هاوکات شوێنی ژیان، ئەمبار، شوێنی کار و
 ته ویله ی ئازه لیان تیدا گونجیندراوه. هه ر خانوویه ک له
 چه ند خیزانیکی بچوو ک یان خیزانیکی گه وره یان خیلێک

¹ چهوزی پاریس یان چهوزی ئەنگلۆ پاریس چهوزیکی نیشتووی بهر دبووه له باکووری رۆژه لاتی فەرهنسا و رۆژئاوای بلژیک و باشووری رۆژه لاتی نینگلیز.

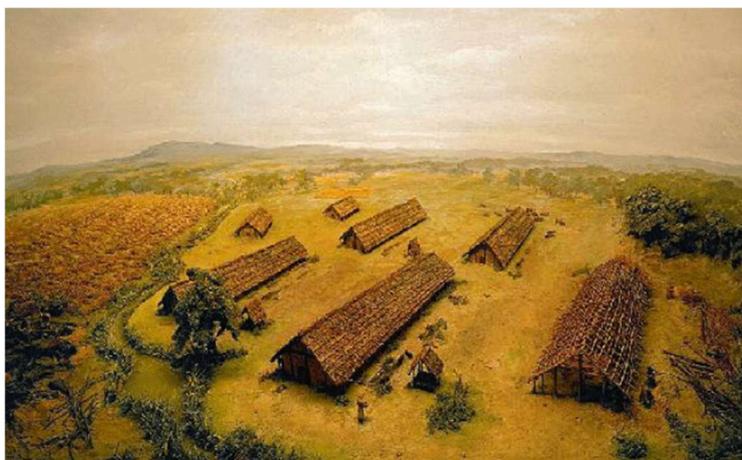
وهك یه كه یه كی ئابووری سه ره بخۆ له دهوری یه كتر كو بوونه وه. ههروهها ههه گوندیک ناشتی جیاوازی مردووی خۆیان هه بووه.

دهفری گلین له کولتوری سه ره تای سه رده می به ردینه نوئیه کانی باندکیرامیکی ئالمانیا.

له سهه ناوچهی ئەلدنهوڤینەر "Aldenhovener" له راینلاند "Rheinland"، واته ناوچهی دهوروبهری چۆمی راین تهواوی ژووره کانی نیشته جیبوونی کولتوری باندکیرامیک به شیوهیه کی سیستماتیکی لیکۆلینه وه یان له سهه کراوه و له سهه ئەم بنه مایه ریگه بو بنیاتنانه وهی گشتگیری میژووی دانیشتون خووش ده کات. زۆر هاسانه تیبگهین چلۆن کۆمه له دابراوه کان گه شه یان کردووه، پاشان دهسته برداری

به شیک له شوینه کانی دانیشتنیان بوون، که هه میسان له نیزی که ئه واندا نیشته جیبوونی نوئی دامه زراوه و بهم شیوهیه ورده ورده ته وای دۆئی رووباریکیان کردۆته شوینی ژیانیان، پیش ئه وهی دووباره دابه زینیک رووبداته وه، که له رهوتی ئه و شوینه دا ناوچه ئابوورییه کانی بهره بهره له ناو بردوون و که وتوونه ته دۆخیکی خراپه وه و له کۆتاییدا ناوچه که یان چۆل کردووه.

نوێژه نکرده وهی گوندیکی کولتوری سه ره تای سه ره ده می نیوۆلیتیک له گه ل خانووه درێژه تایبه ته کانی.

کۆنترین بیر یا خود چایی ناسراوهی مرۆفایه تی له م شوینه نیشته جیبووه کولتورییهی باندکی پرامیکدا دۆزراونه وه و ده رکه وتووه هیچیان که متر له ده سته که وته هه ستیاره کانی مرۆفایرتی نه بووه. ئه م چالانه هه لقه ندرارون و قوولایان

نیزیکه‌ی ۱۵ میتره. ئاوی بیره‌که به به‌کاره‌ینانی پهت و سه‌تل که له توئکل یان پیستی ئاژهل دروستکرا بون، به‌رهو سه‌ره‌وه ده‌گوازانه‌وه.

۵۰۰۰ سال پیش زاین له سه‌ده‌ی چواره‌می پیش زایندا قه‌یرانیکی قوول له کولتوری کیرامیکی هیلیدا دروست بوو، که بووه هوی ململانی توندوتیژ، وه‌ک دۆزینه‌وه‌کانی تاله‌ایم "Talheim" له بادن - وورتمبیرگ "Baden-Württemberg" ی ئالمانی نیشانی ده‌ده‌ن: له لیواری کۆمه‌لێکی باندکیرامیک پاشماوه‌ی ۱۸ مروؤفی ته‌مه‌ن سال و ۱۶ گه‌نج هه‌روه‌ها سی مندالی بچووک له چالێکی گه‌وره‌دا دۆزرایه‌وه، که ده‌بێ به شیوه‌یه‌کی هه‌ره‌مه‌کی فریدرایتته‌ ناو ئه‌م چاله‌وه. پشکنینی پاشماوه‌ی ئیسکه‌په‌یکه‌ره‌کان ده‌ریده‌خات که زۆربه‌یان له پشته‌وه به چه‌قۆ و تیروکه‌وان کوژراون، سه‌ری تیره‌کانیش له ئیسکه‌کانیادا گیریان خواردوووه. واته کۆمه‌لکوژییه‌ک بووه که ره‌نگه هه‌موو دانیشتوانی گونده‌که‌ی له‌ناوبردبیت. به پشته‌ستن به‌و تیرانه‌ی که هیشتا له جه‌سته‌ی قوربانیه‌کاندا ماونه‌ته‌وه، ده‌توانری بوتریت که هیرشبه‌ره‌کان ئه‌ندامانی کولتوری باندکیرامیک بوون. له‌گه‌ل دارمانی کۆنترین کولتوری گوندنشین له ئه‌وروپای ناوه‌راست، بارودۆخه‌کان له

ههزاره‌ی پینجه‌می پیش زاینه‌وه گۆرانکارییه‌کی بنه‌ره‌تی و
ته‌واو نوێیان به‌سه‌ردا هاتووه.

دریژه‌ی هه‌یه...